

In de Oekraïense rechtszalen woedt een andere strijd

Han Dirk Hekking

Wil Oekraïne toetreden tot de EU, dan moet het land de corruptie hard aanpakken. Oekraïense rechters discussieerden recentelijk in Krakau met collega's uit Nederland over de druk die ze ervaren, en over werken in oorlogstijd. 'We willen vertrouwd worden.'

Vervolg van pagina 25

'Mijn militaire rugzak staat klaar'

Oleksandr Tychansky (43), rechter bij de rechtbank van Obukhiv, Kiev

'Ik ben het leger in gegaan. Als alles op het spel staat, is de enige weg dat je wapens opneemt en je land verdedigt. Ik had geen militaire ervaring en weinig training. We waren er niet op voorbereid om de dood te zien, wapens te gebruiken. Dat heeft zeker impact op me gehad.'

'Als je in zo'n militaire eenheid komt, zie je een dwarsdoorsnede van de maatschappij. Er zaten IT-specialisten, maar ook bouwvakkers in. Iedereen is daar zoals hij is, het gaat dan niet meer om het beroep dat hij heeft, of je rijk of arm bent, of je hoogopgeleid bent of niet. Iedereen is gelijk. Voor mij was deze ervaring heel positief. Als rechter zie je de maatschappij doorgaans vanuit een ander perspectief.'

'Ik ben zeker veranderd. Als ik een zaak tegen oorlogsmisdadigers zou krijgen, zou ik mogelijk wel bevooroordeeld kunnen zijn, zoals elke Oekraïense burger in deze oorlog die in een schuilkuil heeft moeten zitten of iemand heeft verloren. Maar als rechters zullen we ons altijd aan de wet houden.'

'Het was moeilijk om van mijn kameraden afscheid te nemen en naar de rechtbank terug te gaan. Maar we hadden de vijand verdreven bij Kiev, en de rechtbank vroeg of ik terug-

kwam. Er zaten mensen in hechtenis te wachten op een vonnis. Als andere rechters mijn zaken overnemen, beginnen die weer opnieuw.'

'Mijn eenheid is nu bij Bachmoet in de regio Donetsk, dat is een van de gebieden waar de zwaarste gevechten zijn. Ik heb contact met mijn kameraden, helaas zijn sommigen omgekomen. Mijn vrouw zegt dat ik ben veranderd, en dat is begrijpelijk na al mijn ervaringen. Als het nodig is, ga ik terug naar het front. Mijn militaire rugzak staat klaar.'

'In mijn twaalf jaar als rechter is er nooit druk op mij uitgeoefend, via een telefoontje over een zaak of iets dergelijks. Mensen die dat willen doen, analyseren van tevoren het werk van een rechter, en als ze begrijpen hoe iemand werkt, besluiten ze of het zin heeft de rechter te benaderen, of dat dat contraproductief is.'

'Het grootste probleem van de rechtbanken is nu financiering. Daar komt vanwege de oorlog de sfeer in het land bij. Mensen zijn niet kalm, ze zijn agressiever. Ze uitend luider kritiek, en tot op zekere hoogte beïnvloedt dat je presteren, je gevoelens, en de perceptie van jezelf. Mensen die in hechtenis zitten, zeggen nu dat ze niet vast mogen blijven zitten omdat dat gevaarlijk is.'

'Europa verwacht meer van ons'

Valeria Babko (50), rechter bij de rechtbank van Desnianskyi, Kiev

'Ja, er is oorlog, maar het leven gaat verder. De oorlog kan heel lang gaan duren. Maar geschillen blijven. Doordat het gerechtelijk systeem blijft functioneren, hebben mensen het gevoel dat ze in leven zijn, dat Oekraïne leeft, en dat er hoop is. Ondanks alles kan je nog altijd naar de rechtbank stappen. Er is dus een institutie die de rechten van burgers blijft beschermen. Onze rechtbank is ook nooit gesloten geweest. Sommigen van ons werken vanuit de rechtbank, anderen thuis. We hebben geen zaak laten liggen. Ik wil dat de mensen die bij mij procederen niet het gevoel geven dat ik ze in de steek laat.'

'Ik ben al lang rechter, maar heb bij rechtszaken op zich nooit druk uit de politiek of uit een andere richting ervaren. Wat ik wel merk, is de druk van overheidsinstanties. Die is gegroeid. Ze laten zich uitgebreider in de openbaarheid over ons werk uit. We zijn een kop van jut, waarover iedereen mag klagen. Natuurlijk heeft iedereen het recht een klacht in te dienen. Maar vaak zijn die klachten onterecht. Ondertussen moeten wij elke stap en elk woord verantwoordelijk zijn.'

'Ik ben nu voor het eerst sinds het begin van de oorlog buiten Oekraïne. En ik zie dat er heel veel steun voor ons is. We zijn op de goede weg.'

lie, kan Oekraïne mogelijk niet alle issues die het heeft oplossen. We zijn sterk van jullie afhankelijk. Dat we deze training krijgen in Krakau, geeft ons het gevoel dat jullie voor ons klaarstaan. We staan er niet alleen voor, en zo kunnen we onze burgers helpen. Zonder jullie hulp zouden we het moeilijk vinden te overleven.'

'Onze rechters zijn ook bereid hulp te accepteren, om één simpele reden: we willen vertrouwd worden. We geloven dat we goede rechters zijn, en dat we integer zijn. Jullie ethische normen en waarden verschillen niet van die van ons. Maar we moeten in onszelf geloven. Dat bereiken we met zo'n workshop.'

'Waarschijnlijk waren we zonder de oorlog niet in staat geweest kandidaat-lidstaat van de EU te zijn. Nu we dat wel zijn, verwacht Europa nog meer van ons. We moeten verantwoordelijkheid nemen, en een hoog niveau van integriteit tonen. De legitimiteit van de rechtspraak moet sterk geborgd zijn.'

'Ik ben nu voor het eerst sinds het begin van de oorlog buiten Oekraïne. En ik zie dat er heel veel steun voor ons is. We zijn op de goede weg.'

Han Dirk Hekking is algemeen verslaggever Europa van het FD.

'Wij kregen overal de schuld van'

Olena Lapsjjevska (58), rechter bij hof van beroep Kiev

'De moeilijkste dagen zijn de donderdagen. Om een of andere reden is er op die dag altijd drie tot vier keer alarm. Waarom de Russen ons op donderdag meer beschieten dan op andere dagen van de week, is onbekend. We hebben een ondergrondse parkeergarage van twee verdiepingen waar we dan schuilen. Andere rechtbanken hebben niet van die faciliteiten. Ze hebben geen kelder. Ze kunnen niet alle mensen opvangen.'

'Wij doneren de helft van ons salaris aan het leger, leden van het hooggerechtshof zelfs 60%. Waarom we blijven werken? Als rechters hebben we een eed afgelegd. Die moeten we nakomen, want het is een eed aan de bevolking.'

'Als de oorlog op een morgen bij je aan de deur klopt, en de kogels en de raketten vliegen over je hoofd, dan is je eerste reflex om te vluchten en je leven te redden. Maar bij de gevechten in Kiev, zelfs op de gevaarlijkste plekken, bleven de nutsbedrijven open. En dan zie je mensen die géén eed hebben afgelegd, winkelbedienenden met een veel lager salaris, mensen die de straat vegen. Ze blijven elke dag hun taak doen. We hebben dan niet het recht om dat niet te doen.'

Ukraine. 'Zelensky heeft door de oorlog aan gezag gewonnen. Hij wil vaart maken bij het onder controle krijgen van de problemen.'

De Rooi is al jaren betrokken bij initiatieven die de rechterlijke macht in Oekraïne moeten versterken. Sinds juni is het belang daarvan nog groter. Oekraïne kreeg toen de status van kandidaat-lidstaat van de EU. Maar corruptie kan toetreding in de weg staan.

Op zich neemt het aantal corruptiezaken tegen magistraten af, geven cijfers van de Hoge Raad voor de rechtspraak in Oekraïne aan. In 2017 waren er elf, vorig jaar twee. De Rooi: 'De salarissen van rechters zijn fors verhoogd, wat heeft geleid tot sterke vermindering van corruptie, zeker bij grotere rechtbanken. Hét grote probleem is nu politieke beïnvloeding.'

Rechters hebben last van non-gouvernementele instanties die via de media kritiek uitoefenen. Daarachter schuilen rijke zakenlieden, denken de rechters. De Rooi: 'Ze voelen zich onafhankelijk, maar staan wel onder zware druk.'

Deelnemers aan de workshop herkennen dit. Over corruptie willen ze niet veel kwijt. 'We willen ons land niet door het slijk halen', zegt een van hen. Maar vijf rechters willen wel een boekje opendoen over de (politieke) druk waaraan ze in hun werk blootstaan.

'Zelensky heeft aan gezag gewonnen en wil vaart maken bij het onder controle krijgen van de problemen'

'We moeten steviger in onze schoenen staan'

Kateryna Kotelva (42), rechter bij de rechtbank van Halytskyi, Lviv

'We leven in moeilijke tijden, en deze workshop helpt me om die door te maken. Je krijgt het gevoel dat ondanks alles het leven doorgaat. Ik was een beetje bevreesd om naar het treinstation te gaan, want stations nemen ze onder vuur. Dus het kan gevaarlijk zijn. Maar ik wil optimistisch blijven.'

'Deze training is erg belangrijk. Ze versterkt de individuele onafhankelijkheid van rechters, niet de institutionele. Als je zo'n programma hebt gedaan, voelt elke deelnemer zich onafhankelijker en staat hij of zij wat steviger in zijn schoenen. Het belang hiervan is niet te onderschatten.'

'Het justitiële systeem dat we nu in Oekraïne hebben, is uit balans. Maar we bewegen in de goede richting. We hebben het veel over de druk die we ervaren vanuit andere overheidsinstanties en vanuit de media. Natuurlijk voelt niemand zich comfortabel als hij moet werken in een atmosphere met weinig respect of wantrouwen. Wij hebben vertrouwen nodig, net als de samenleving. Oekraïne moet kunnen geloven in eerlijke rechtspraak.'

'De dilemma's die vandaag de revue passeerden, zijn ons bekend. Maar we zijn het niet zo gewend om

het er openlijk over te hebben. We doen naar buiten toe of we sterk en onafhankelijk zijn, en willen niet opbiechten dat we problemen hebben. Het helpt als collega's uit andere landen zeggen dat ze voor dezelfde vraagstukken staan. Dat geeft ons inspiratie, en het gevoel dat er oplossingen zijn.'

'Sinds het uitbreken van de oorlog zijn sommige situaties radicaal veranderd. We hebben ook het probleem van collaboratie. Er zijn enkele rechters die met de Russen samenwerken. Het zijn er maar weinig, maar ze zijn er. En dan hebben we ook nog de organisatorische kwesties rond het werk van rechtbanken in de bezette gebieden, en de evacuatie van de rechters daar. Er was in het oosten van Oekraïne al acht jaar oorlog, toch waren we niet voorbereid.'

'Het is heel belangrijk dat we over integriteit praten. Want in onze wet staat geen definitie van dat woord.'

'Als je het hebt over morele kwaliteiten, dan denk ik dat de Oekraïense rechters vanwege de oorlog milder zijn. We hebben het erover dat we elkaar meer moeten steunen. Ik vraag me dan af of een rechter vriendelijk moet zijn. Maar het proces naar integriteit bestaat uit eerlijkheid en vriendelijkheid.'

Lapsjjevska, Kotelva en Zjoeravska hekelen de druk die er op rechters wordt uitgeoefend door politici en media.

FOTO'S: FINCH ENTERPRISE

'Ik zie dat er met twee maten wordt gemeten'

Olena Zjoeravska (42), rechter bij de rechtbank van Desnianskyi, Kiev

'De oorlog was al sinds 2014 in het land, maar tot de invasie door Rusland waren we ons daar niet zo van bewust. Nu is er een leven vóór 24 februari en een leven erna. Ik ben ook secretaris van de raad van rechters, en we hebben onder meer gezegd dat rechters in het land moeten blijven, en desnoods op afstand moeten werken.'

'We kampen in heel Oekraïne met een tekort aan rechters. We zouden er zeventuizend moeten hebben, maar er werken er maar vijfduizend. Zeker bij het hof van beroep is een groot tekort.'

'Over de aanpak van corruptie in Oekraïne hoeven Nederlandse burgers zich geen zorgen te maken. Bij de justitiële hervormingen hebben we een speciaal gerechtshof voor de bestrijding van corruptie gekregen. Dat geniet veel vertrouwen in de maatschappij.'

'Deze workshop over ethiek en corruptie is van groot belang. Sommige van onze collega's kunnen voorbeelden van zuiver handelen goed gebruiken. Er zijn veel goede, eerlijke rechters in Oekraïne, maar sommige mensen en organisaties proberen de autoriteit van rechters te ondermijnen. Ik zie dat er met twee maten

wordt gemeten, en dat er oneerlijke verklaringen worden afgelegd. Een topambtenaar schreef bijvoorbeeld op Facebook dat een rechter smeergeld had aangenomen, en daarom geen verdachte vrijsprak.'

'Ik trof die staatssecretaris bij een rechtszaak, en we hebben onder meer gezegd dat rechters in het land moeten blijven, en desnoods op afstand moeten werken.'

'Het probleem is ook de slechte kwaliteit van politieonderzoek. Het is moeilijk iemand schuldig te verklaren als er niet genoeg bewijs is. Maar het publiek zegt dan: de rechter heeft een eigen belang en is corrupt, hoe kan hij die verdachte vrijspreken?'

'Ik heb vanaf mijn eerste dag als rechter uitgezonden dat ik sterke normen en waarden heb. Ik denk dat niemand het in zijn hoofd haalt om mij te vragen iets illegaals te doen. Ik denk er altijd aan dat mijn drie kinderen over mijn schouders meekijken, en dat ze trots op me moeten kunnen zijn.'

Vervolg op pagina 27